

Steinerskolenes åpne agenda

Antroposofien på Steinerhøyskolen - inspirasjon og kritisk tolkning

av Arve Mathisen

I boken 'Det de ikke forteller oss, Steinerskolens okkulte grunnlag' hevder Kristin A. Sandberg og Trond K. O. Kristoffersen at dagens norske steinerskoler er livssynsskoler med okkulte hensikter. Disse hensiktene holdes i følge forfatterne skjult. I stedet presenterer steinerskolene seg som kreative, praksisrettede, økologiske og progressive. Utvalgte sitater fra Rudolf Steiners verk skal vise at bak utsagn om 'learning by doing' og 'hjertets, håndens og hodets læring' skjuler det seg et ønske om åndelig påvirkning. Forfatterne trekker også frem eksempler fra steinerskolenes praksis for å underbygge sine påstander.

Etter mange år som steinerskolelærer og nå førstelektor ved Rudolf Steinerhøyskolen og forsker ved Universitet i Oslo, kjenner jeg meg ikke igjen i Sandberg og Kristoffersens ensidige fremstilling av steinerskolene. Naturligvis finnes det kritikkverdige forhold ved norske steinerskoler, men steinerskolene er ikke passive eller fornektende i forhold til sine utfordringer, slik forfatterne hevder. I likhet med offentlig skole gjennomfører steinerskolene sine kvalitets- og læreplanreformer. Skolene søker å endre det som ikke lenger er tidsmessig, samtidig som gode tradisjoner og fungerende praksis ivaretas. Utvikling og forbedring bygger på anerkjennelse og kritikk. Slik sett kan den nyutkomne boken være en viktig påminnelse om at det påligger enhver skole å revurdere sin virksomhet i tråd med utviklingen i samfunnet ellers.

Steinerskolene har uttrykt tilknytningen til Steiners antroposofi i sine læreplaner. Disse læreplanene danner en forpliktende ramme for skole drift og undervisning. Utover gjeldende norske lover og forskrifter finnes ikke andre felles forpliktelser for steinerskolelærerne. Etter mitt skjønn vitner steinerskolenes nåværende godkjente læreplan fra 2007 om et utviklingsorientert forhold til tradisjonen¹. I den generelle delen kan man lese om hvilke ideer fra antroposofien pedagogikken velger å knytte an til. Likeledes kan man se hvordan steinerpedagogikken har nydefinert sitt syn på utvikling, på samspillet barn-skole-samfunn og på en rekke andre områder, blant annet når det gjelder bruken av digitale medier. Den oppmerksomme leser vil dessuten se at ord som temperament, reinkarnasjon eller engler ikke er nevnt i læreplanen.

Skjult agenda

Sandberg og Kristoffersen mener å påvise at steinerskolene har en skjult agenda. Bak en fasade av saklig selv-presentasjon, skal det angivelig drives et stortilt felles

¹ Planen kan lastes ned her: <http://www.steinerskolen.no/nor/pedagogikk/lareplanen>

åndeliggjøringsprosjekt. For meg er det et spørsmål hvordan forfatterne forestiller seg at et helt skoleslag med tusenvis av elever, foreldre og lærere skulle kunne opprettholde en hemmelig åndsagenda. Hvordan kunne et slikt regime gjennomføres og organiseres, dersom steinerskolene hadde forsøkt å få det til? Og skolene skal i følge forfatterne ha bedrevet en indre regi over sine ansatte under mesteparten av de siste hundre årene. Dette er urimelige påstander og vitner om liten innsikt i sosiale prosesser.

Når de ansatte ved steinerskolene uttaler seg, så antar Sandberg og Kristoffersen at noe stadig holdes skjult. Dette skjulte finnes riktignok å lese hos Rudolf Steiner. I følge forfatterne eksisterer det altså en form for meningsidentitet mellom Steiners verk og norske steinerskolelærere. De skiller ikke mellom Steiners ideer og oppfatningen av dem. Når det ikke tas høyde for at det finnes et mangfold av Steiner-fortolkninger, fremstår steinerskolene som en svart-hvit-verden styrt av en logikk der du enten er for eller mot, enten er utenfor eller innenfor. Kun ved å gjøre et svært begrenset utvalg kan en slik ensidighet fremstilles, men noe virkelighetsnært bilde gir det ikke.

Steinerskolene er ikke totalitære meningsregimer, slik Sandberg og Kristoffersen påstår. Like lite som et skoleslag i dagens Norge gjennom titalls av år kan opprettholde en skjult agenda, like lite kan en stor gruppe lærere disiplineres til å mene bestemte ting. Sandberg og Kristoffersen forutsetter en umulig og uønsket kobling mellom Steiners tekster og nålevende menneskers meninger. Det finnes ingen direkte vei fra bok til tanke. Jeg kjenner ikke til noen studier av lesning, forståelse eller kunnskap som underbygger muligheten for at Steiners tanker skulle kunne overføres kollektivt til en gruppe lærere. Steinerskolenes ideal om frihet innenfor åndslivet er uttrykt i læreplanen. En meningsidentitet med Steiner ville stå i sterk motsetning til dette idealet. Ved Steinerhøyskolen legges det spesiell vekt på en nyansert og kritisk tolkende lesning av Steiners tekster.

Fornøyde foreldre og studenter

I boken gjengir forfatterne noen få fortellinger fra tidligere elever, foreldre og lærere som har hatt negative erfaringer med steinerskolene og med lærerutdanningen på Steinerhøyskolen. Her fremkommer kritikk som må tas på alvor. Disse eksemplene bør danne utgangspunktet for diskusjoner og selvevaluering i både steinerskolene og på Steinerhøyskolen. Mange av informantenes fortellinger referer til hendelser som står i strid med god steinerpedagogikk. I og med steinerskolenes eksplisitte ønske om å være et pedagogisk alternativ og ikke livssynsskoler, må slike erfaringer gjøres til gjenstand for undersøkelse. Der en eventuell oppdragelse i livssyn kan påvises, må dette selvsagt endres. Slik jeg ser det, finnes fundamentalister i svært mange miljøer. Både Steinerhøyskolen og de norske steinerskolene tar avstand fra alle former for dogmatikk og fundamentalisme.

De ensidig negative erfaringene som blir gjenfortalt i boken til Sandberg og Kristoffersen er ikke representative verken for steinerskolene eller Steinerhøyskolen. Svært mange foreldre er fornøyd med denne alternative pedagogikken for sine barn. Dette viser blant annet en

undersøkelse fra 2008 gjort i en masteroppgave ved Universitetet i Oslo². Når det gjelder Steinerhøyskolen, ble det samme år gjennomført en undersøkelse der alle uteksaminerte studenter fra de ti siste årene fikk tilsendt et spørreskjema. Skjemaet inneholdt spørsmål fra den store norske, offentlige undersøkelsen av høyere utdanning, StudData. Et betydelig flertall av studentene meldte tilbake at de var meget tilfredse med sin utdanning, de opplevet den som relevant for arbeidet i skole eller barnehage, og de ville valgt samme utdanning og samme utdanningssted dersom de skulle velge på nytt³. Sandberg og Kristoffersens bok representerer altså kun et lite utvalg foreldre og studenter som ikke har vært fornøyd med skolevalg eller utdanning ved Steinerhøyskolen.

Religion og vitenskap

I Verdibørsen på NRK den 20. mars hevdet religionshistoriker Torkel Brekke at antroposofien er en religion (se tekstboks). Brekke refererte en nylig utgitt bok og mente at antroposofene tror på reinkarnasjon, engler, demoner og så videre. For meg er det en gåte hvordan en debattbok med såpass få case kan brukes av en fagperson til å generalisere om dyptloddende temaer som religion og tro?

Utover tro eller avvisning finnes det mange andre måter å forholde seg til temaer av religiøs karakter. Noen velger å ta absolutt avstand fra tanker om spiritualitet, reinkarnasjon eller engler. Andre oppfatter slike temaer som interessante og forfølger derved filosofiske og religionshistoriske ideer kjent fra europeisk middelalder, fra islam og fra hinduistisk og buddhistisk tradisjon. For min del vekker antroposofien undring, interesse og fascinasjon, men også irritasjon, kritikk og uenighet. Jeg verken tror på eller aksepterer innholdet i Steiners verk, men jeg er likevel berørt av det. Jeg lever med de spørsmålene og tankene som

Verdibørsen: Religionshistoriker om antroposofi og religion

Intervjuer: Er [antroposofien] en religion?

Torkel Brekke: Ja, det er klart at den er det. Ut fra enhver definisjon som jeg kjenner, så må man kunne si at steinerbevegelsen og innholdet i Rudolf Steiners tenkning er religiøst. Religion, det er ikke noe galt med det. Som du nevnte så tror jo antroposofene på reinkarnasjon, for eksempel, engler, demoner, forskjellige nivåer av virkeligheten og så videre. Og dette er ikke noe galt. Problemet oppstår når man skjuler seg bak en facade av alternativ pedagogikk og sier at man ikke er religiøs, på en måte, presenterer seg som noe litt annet enn det man er. Og det tror jeg det er ganske godt belagt at steinerskolene gjør nå. Det har jo blitt en stor debatt om dette i det siste, spesielt etter flere bokutgivelser.

Fra en samtale med religionshistoriker Torkel Brekke i NRKs Verdibørsen 20.3.2010.

² Rebnor, Marthe Foss (2008). *Steinerskolen i et foreldreperspektiv. Hvem velger Steinerskolen for barna sine? Hvilke motiver har de, og hvor fornøyde er de?* Masteroppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo. Det kommer frem at foreldrene er mest fornøyd med steinerskolenes pedagogikk og barnas læring, mens de ikke er like fornøyde med informasjon, kommunikasjon og skolens styringsform. Oppgaven kan lastes ned her <http://www.duo.uio.no/publ/iss/2008/75891/Rebnor.pdf>

³ Se midlertidige rapporter fra undersøkelsen på http://www.rshoyskolen.no/pdf/RSH_U08_midl.pdf og http://www.rshoyskolen.no/pdf/RSH_U08_ntall_2010.pdf

vekket i meg. Nettopp derved får antroposofien verdi. Det finnes ingen tro å bekjenne seg til i antroposofien, intet ritual, ingen lære. Selv om Steiners utgangspunkt var temaer av metafysisk eller religiøs karakter, var hans behandling av disse temaene både kritisk og begrepsmessig. At Steiner blir gjort til religionsstifter mot sin vilje, er ganske absurd.

Steiner kalte selv sitt verk for vitenskapelig. Mange har kritisert ham for dette, og for eksempel gjør den alt for knappe bruken av kilder hans tekster sårbare på dette punktet. Hvilke deler av Steiners verk som fortjener betegnelsen vitenskapelig er etter mitt skjønn et åpent spørsmål. Likevel kan det på visse punkter være verdifullt å holde fast ved Steiners intensjon om vitenskapelighet. En vitenskapelig tilnærming vil foreta en kritisk vurdering av de resultater som presenteres. Den som leser Steiners tekster i dag vil naturligvis søke å skille det interessante og aktuelle fra det som er utdatert, og trolig stille strengere metodiske krav til verkets innhold enn mange gjorde i Steiners samtid.

Mesteparten av Steiners utsagn blir aldri trukket inn i Steinerhøyskolens undervisning fordi de ikke er relevante for steinerpedagogikken. De holdes ikke skjult av den grunn. Utvalgte ideer fra antroposofien tas opp i undervisningen på grunn av deres historiske betydning. De grunntankene i Steiners verk som er nødvendige for å forstå hans pedagogiske tekster behandles mer grundig på høyskolen, men også her vektlegges prinsippet om selvstendig dømmekraft og kritisk refleksjon. Ingen steder i høyskolens undervisning likestilles Steiners ideer med pedagogisk praksis.

Steinerskolene vil ikke være livssynsskoler. Heller ikke Rudolf Steiner ønsket dette. Han advarte lærerne i den første steinerskolen mot at antroposofisk idéinnhold skulle komme til uttrykk i undervisningen. Slike sitater fra Steiner har Sandberg og Kristoffersen ikke tatt med i boken. I steinerskolenes nyeste læreplan står følgende setning: 'Steinerpedagogikken er religiøs og livssynsmessig uavhengig'. Det er dette prinsippet som forplikter steinerskolene og ikke eventuelt andre formuleringer fra Steiners side.

I dag fremstår steinerpedagogikken internasjonalt som en helhetlig og dynamisk skoleretning med idealer om å lytte til og respektere hvert enkelt barn, arbeide for sosialisering og solidaritet, og utforme læreplaner i tråd med de kulturer og samfunn som skolen befinner seg i. Det er steinerskoler på alle verdens kontinenter. Steinerpedagogikken har dannet grunnlag for undervisning innenfor de mest ulike religiøse, kulturelle og økonomiske forhold. Overalt tar skolene utgangspunkt i den lokale kulturens egenart, dens musikk, religion, kunnskaps- og håndverkstradisjoner. Steinerpedagogikkens syn på menneskets verdighet og de allsidige læringsmåtene har funnet gjenklang i fattige og rike land, i kristne, jødiske, islamske, hinduistiske, buddhistiske og areligiøse kulturer. Pedagogikken er politisk, økonomisk og religiøst fri. Steinerskolenes agenda er helt åpen.